

Скритите и открити послания за жените в Свещения Коран

Кристина Кирова

Резюме: Настоящият текст представлява опит да бъдат разгледани някои от кораничните послания, насочени към мюсюлманските жени, техните права и задължения. За да бъдат поставени в светлината на явното „покритите“ послания, засягащи мюсюлманските жени в текста на Корана, които са низпослани да бъдат правила за живот в рамките на съвременната културна среда, се нуждаем от задълбочено проучване на Свещения Коран. Важно е да видим доколко Коранът е възприеман като явен образователен пример за благочестив живот в едно модерно общество и как мюсюлманската жена се вписва в този контекст. Според Корана жената заема също толкова важно място, колкото и мъжът и в условията на тяхното създаване няма разлика между тях, но въпреки това в някои стихове на Корана ясно се подчертава превъзходството на мъжете спрямо жените.

Ключови думи: Коран, мюсюлмански жени, права и задължения на мюсюлманките.

Кристина Кирова е докторант към катедра „История и теория на културата“ в СУ „Св. Климент Охридски“. Основните ѝ интереси са съсредоточени в областта на теория на религията, ислям, мюсюлмански жени – и в частност, техните права и задължения.

Коранът е свещената книга на мюсюлманите, чийто знамения са били низпослани на Пророка Мухаммад в началото на VII век от Единствения и Всевишен Бог за мюсюлманите – Аллах. Коранът е боговдъхновена книга, която съдържа 114 сури и според мястото, където словото е низпослано, се делят на мекански и медински послания. В тях се съдържат всички изисквания към религиозната практика и норми на религиозния живот, низпослани, както е казано в 195 аят на 26-тата сура „Аш-Шуара/Поетите“, на „ясен арабски език“¹.

Темата за мюсюлманските жени е изключително актуална в последните години и много често когато се заговори за положението на жените в исляма, се цитират различни аяти от Корана, които описват техните права и задължения. Разбира се, по въпросите, касаещи мюсюлманските жени, има различни тълкувания, които не са базирани единствено на основата на Корана. Поставени в контекста на култура, манталитет или „националност“, тези „послания“ лежат или на база на литературни произведения, или на изказани мнения от учени и мъдри мъже – тълкуватели на Свещения текст – и заради това съществуват разлики между това, което се казва в нормативния текст за жените, и това как различните ерудирани автори интерпретират положението им въз основа на Свещения текст в последствие през годините и как това рефлектира върху самите жени и върху начина им на живот.

Като се позовавам на части от Свещения текст, ще се опитам да представя някои от скритите и явни послания за положението на жената в Исляма. С настоящото изложение правя опит да поставя в светлината на явното онези „покрити“ аспекти в текста на Корана, които са низпослани да бъдат правила за живот. За благочестив живот, който една жена мюсюлманка трябва да съблюдава и то в рамките на една съвременна културна среда. Доколкото Коранът е явен образователен пример за благочестив живот в едно модерно общество и как жената в Исляма се вписва в този контекст, се надявам да стане явно в това изложение.

На жената, в Корана и Хадисите, са дадени много повече права, отколкото впоследствие се разрешават от съставителите на мюсюлманския закон – шариата.

---

¹ Свещен Коран, превод от арабски оригинал на Теофанов, Ц., изд. Главно мюфтийство на мюсюлманите в Република България, София, 2006г, 26:195

Причината е, може би, че те частично или дори погрешно омаловажават правата на жените. Четвъртата сура в Корана е озаглавена „Ан-ниса/Жените“ и това ни навежда на мисълта, че в нея основна тема следва да е именно отношението и идеологията на Корана засягащ „жената“ от Уммата. Всъщност обаче от всички 176 аята в сурата само 22 се отнасят пряко до неща, свързани с жените. Въпреки това, тази сура не е единствената, в която е засегната темата за тяхното положение. Препратки към специалните условия, касаещи жените, могат да бъдат намерени в над двеста аята от Корана, разглеждащи различни аспекти, като правата и задълженията им, граждански и социални отговорности, брак, право на наследяване, развод и много други. Това, което прави впечатление, е, че в първия стих на тази сура ясно е казано: „О, хора, бойте се от своя Господ, Който ви сътвори от един човек и сътвори от него съпругата му, и от двамата намножи мъже и жени...“ (Коран, 4:1). Тук ясно е заявен произхода на жената и че Всевишният Бог е създал от един човек и мъжа, и жената, и макар те да са две противоположни същности – мъжка и женска, то те трябва да се съберат заедно в едно цяло, така да го наречем, и впоследствие да създадат потомство, а едни без други – това е невъзможно и никъде в Корана не е казано, че мъжът е създаден първи (в Библейската традиция Бог първо е създал Адам и от неговото ребро – Ева). Това може би е и един от първоизточниците за негативното отношение към жените в исляма, тъй като в Тафсирите² някои от авторите, които тълкуват Свещеното писание, твърдят, че щом Адам е признат за пратеник в ислямската традиция, то би следвало да е валидно и правилото за първата жена – Ева, която е създадена от лявата част на тялото му или по-точно, от реброто му, но това твърдение не е посочено никъде в Корана, а и няма достоверен хадис в ислямската традиция, който да го потвърждава, а то е резултат на различна интерпретация от страна на тълкувателите на Корана³. Дори и да се приеме за валидно твърдението на тълкувателите на Корана, че жената буквално е произлязла от ребро, то тогава може да се каже, че именно това е и нейната специфична разлика с мъжа, и бидейки тя „извита като ребро“ – то това е и нейната неповторимост спрямо мъжа и той не би трябвало да се опитва да я променя. В

---

² Тафсир най-общо казано е наука за тълкуването и разбирането на значението на предписанията на Корана – за повече информация - http://islambulgaria.blogspot.bg/2010/05/blog-post_8262.html

³ В сборника с хадиси на ал-Бухари, който се смята за може би най-достоверният сборник с хадиси - има текст, в който се казва, че жената е създадена от ребро, но не и че това ребро е именно на Адам или на някой друг, а и тук трябва да направим уточнението, че в по-старите преводи на този сборник с хадиси – авторите, твърдят, че думата, която е употребена, не се превежда само и единствено като „ребро“, но и като „сила, с която човек може да понесе нещо“.

сура „Ал-Араф/Стената“ уникалността на мъжа и жената отново е потвърдена – „Той е Онзи, Който ви сътвори от един човек и стори от него съпругата му, за да намери при нея спокойствие“ (Коран, 7:189).

Но как е представена жената в Корана. В следния стих в 30-тата сура Ар-Рум/Ромеите – „и от Неговите знамения е, че сътвори за вас съпруги от самите вас, за да намерите спокойствие при тях, и стори помежду ви любов и милост...“ (Коран, 30:21) Всевишния Бог е разкрил създаването на жените в полза на хората и постигането на уют и спокойствие в семейството, вследствие на любовта и милостта между двамата съпрузи. Крайния резултат от встъпването в брак трябва да бъде именно спокойствието и хармонията, и отношенията между мъжа и жената трябва да са на база на тяхната взаимна честност и лоялност. Семействата, които са постигнали тези ценности, са в съответствие с целта на създаването им, а в домовете, в които липсват разбирателството и уюта, дори и да са материално обезпечени, се смятат за провалени в реализирането на реалните цели на брака, погледнати от ислямска гледна точка, тъй като в този аят е казано, че Аллах вече е дарил семействата с милост и любов, и от тях се иска те да ги съхранят, най-вече спокойствието помежду си, макар и на основата на взаимните си различия.

Тук се вижда ясно, че ислямът отдава огромно значение на създаването на семейства и това е логиката, която ислямът следва, за да предотврати изневярата и да избегне свободните сексуални контакти в обществото. Поради това в Корана ясно са очертани начините, по които мъжете и жените могат да се срещат, като в най-близкия кръг на семейството няма ограничения за взаимен контакт и срещи. В 24-та сура „Ан-нур/Светлината“ подробно са описани начините за срещи извън този кръг. Първото от тях разказва, че е задължително всеки мъж и жена да се запознаят с жителите на една къща, преди да влязат в нея, и впоследствие да потвърдят своите желания и очевидно това е универсален обичай. Коранът казва: „О, вярващи, не влизайте в домовете, освен в собствените си, докато не поискате разрешение и не поздравите обитателите им! За вас това е най-доброто, за да се поучите.“ (Коран, 24:27). Също така, когато на мъжете и жените се налага да се срещат навън – в различните учреждения, то е необходимо представителите на двата пола да спазват благоприличие:

Кажете на вярващите мъже да свеждат погледите си и да пазят целомъдрието си!...И кажете на вярващите жени да свеждат поглед и да пазят целомъдрието си, и да не показват своите украшения освен видното от тях, и да спускат

покривалото върху пазвата си, и да не показват своите украшения... освен пред съпрузите си или бащите си... И да не тропат с крак, за да се разбере какво скриват от своите украшения. И се покайте пред Аллах всички, о, вярващи, за да сполучите!"(Коран, 24:30,31).

Това е текст, в който свеждането или извръщането на погледа настрани има за цел да накара мъжете и жените да бъдат скромни. Запазването на целомъдрието означава, че те трябва да избягват вулгарността и не трябва да носят дрехи, които да подчертават тяхната сексапилност и това важи основно за жените. Някои биха подхождали тенденциозно към този аят и биха казали, че мъжете и жените не би трябвало по никакъв повод да се поглеждат, но възможно ли е това в днешния свят, където хората работят заедно, срещат се и трябва да общуват помежду си в обществото? Именно в общество, където кариера и образование стават важна съставка от живота и то по отношение и на двата пола. Където жестът, погледът и докосването – в знак на поздрав са гаранция за успех и сътрудничество.

Разбира се, като става дума за жената в контекста на докосването – дали с поглед, или ръка, няма как да не се обърне внимание и на повелята за спускането на покривало върху женската пазва, като според исляма е препоръчително за жените да се покриват, когато излизат навън, за да могат по този начин да се предпазят от непристойно мъжко поведение, насочено към тях. Тълкуването на този стих е свързано с отношението на мъжете немюсюлмани в Пророческия период, които имали навика да дразнят и хулят мюсюлманките, когато минавали покрай тях на улицата, и по-специално, съпругите на Пророка и това ясно се вижда и на друго място в Корана – в 59-ти аят на 33-та сура „Ал-Азхаб/Съюзените племена“, който гласи: „О, Пророче, кажи на съпругите си и на дъщерите си, и на жените на вярващите, да спускат върху себе си покривалото [когато излизат]. Това е най-подходящото, за да бъдат разпознати и да не ги огорчават. Аллах е опрощаващ, милосърден.“ Това е правило, което според много изследователи на исляма – и в частност, на забулването на мюсюлманските жени, – се касае най-вече за времето на Пророка Мухаммад, и е насочено по-скоро само към жените от неговото семейство и тези от по-висшия кръг на обществото, за да се подчертае техният специален статут и порядъчност. Впоследствие обаче шариата повелява то да бъде спазвано от всички жени като маркер отличаващ тези, които вярват в Единствения Бог, от невярващите в Него. Тук обаче възниква въпросът – трябва ли жените да покриват главите и лицата си пред

другите? – Думата, използвана за шал в споменатия вече 31 стих на сура „Ан-Нур/Светлината“, е „химар“, което в превод от арабски означава допълнителна кърпа, носена от жените върху роклята им, за да покрие панделките и украшенията на дрехите им и опирайки се на Корана, покриването на главите не е подчертано директно в сравнение с покриването на гърдите. Затова може да се каже, че това е социален обичай, който не е абсолютно задължителен навсякъде по света и ние виждаме, че има някои арабомюсюлмански страни, в които жените се забулват изцяло – покрива се и лицето, като най-често има тънък процеп, през който се виждат двете очи или само едното око, и други страни, където забулването е частично – покрива се тялото и главата без лицето. Покривайки се – и слагайки върху себе си „дрехата на благочестието“ (ако можем метафорично по този начин да наречем забулването) – мюсюлманката може свободно да се движи в социалното пространство, без да бъде обезпокоявана от неприлични жестове от страна на мъжете и макар и скрита под своето покривало, личността на жената като такава се открива и става явна за всички останали в обществото извън пределите на дома ѝ. Оттук следва, че булото се явява като средство, необходимо за запазване на социалния ред в обществото, което един вид „разделя“ жените от мъжете, като им осигурява възможността да се движат из публичното пространство и възможността да бъдат обезпокоени да бъде сведена до минимум. Следователно предпоставката за забулването на жените в мюсюлманската традиция се разгръща между две различни, но взаимосвързани концепции – за облеклото, което скрива, и пространството, което разделя⁴. В днешно време съществува голямо разнообразие в цветовете и формите, както и наличието на мюсюлманска мода при различните видове покривала за жените, които някои от мюсюлманките избират да носят и които ясно и открито ги отличават от всички останали жени навън и чрез които мюсюлманките явно заявяват присъствието си в публичното пространство. Още през 70-те години на миналия век се появяват значителен брой „модерни“ жени от Кайро до Джакарта, които се обръщат отново към това да носят ислямското облекло, като често това е доброволно движение, ръководено от младите,

---

⁴ Евстатиева, Галина, Ислямът и забулването на жените в арабския свят. Първо издание, Изток-Запад, 2016, София, с. 91

градски жени, които са добре образовани и работят във всички сектори на обществото, отбелязва изтъкнатият изследовател на исляма Джон Еспозито⁵.

В тази връзка трябва да се обърне внимание и на украшенията на жената – като според учените в исляма те биват два вида – тези, които Аллах е дал свише на жените – цвят на кожата, на очите, на косите, телосложение, ръст и прочее, и тези украшения, които те впоследствие са придобили – от рода на грим, бижута. Жените могат да показват своите така наречени украшения единствено пред изброените в този аят хора – а именно, пред близките си, а когато са извън пределите на дома си, те трябва да се стараят украшенията им да не издават звук и да останат скрити – за да не привличат чуждото внимание.

Ако се обърне поглед към обществения живот, то жената намира своето място и в него. Тя не е ограничена само в ролята си на съпруга, майка и възпитателка на децата в семейството. Тя има право да се развива, да получи образование, да си намери работа. Според Кораничната повеля мъжете и жените са равни пред Аллах и всеки един от тях трябва да изпълнява своите задължения спрямо изискванията на религията и накрая всеки ще бъде възнаграден спрямо делата си:

За мюсюлманите и мюсюлманките, вярващите мъже и вярващите жени, набожните мъже и набожните жени, искрените мъже и искрените жени, търпеливите мъже и търпеливите жени, смирените мъже и смирените жени, мъжете, раздаващи милостиня, и жените, раздаващи милостиня, говеещите мъже и говеещите жени, и целомъдрените мъже и целомъдрените жени, и мъжете, често споменаващи Аллах, и споменаващите жени – Аллах е приготвил за тях опрощение и огромна отплата. (Коран, 33:35).

Дали това означава равнопоставеност, в контекста на образование и кариера, тук не е от значение, но си струва да бъде коментиран факта, че в едно модерно общество, повелите на Корана звучат съвременно, ако не се чете в тесните рамки на буквалното значение. Трябва да се отбележи също така и правото на жената „да купува, продава, отдава или дори подарява своето имущество без вмешателство, освен в случаите, когато тя самата поиска съдействие от нейните мъжки роднини или търговски партньори“⁶.

Няма как да се отрече, че има случаи, в които превъзходството на мъжа над жената е подчертано в Корана: „...И жените имат същите права, каквито и задължения съгласно обичая, но мъжете са едно стъпало над тях...“ (Коран, 2:228), като по-голямата част от

---

⁵ Esposito, J. What everybody needs to know about islam, Second edition, New York, Oxford University Press, 2011, p. 108

⁶ Badamasluy, Juwayriya, Status and role of women under the Shari'ah, Baraka Press and Publishers Ltd., Kaduna, Nigeria, 1998, p. 32

мюсюлманските учени се обединяват около идеята, че това превъзходство на мъжа би следвало да му е дадено, за да бъде той отговорен за финансовата издръжка на семейството, а пък жената би се справила по-добре с възпитанието на децата и поддържането на дома например, и това ясно е разкрито и в друг кораничен аят: „Мъжете стоят над жените с това, с което Аллах предпочете едни пред други, и защото харчат от имотите си.“ (Коран, 4:34), но въпреки този стих, не трябва да се приема, че мъжете трябва да подчиняват жените на своята воля, макар да са глави на семейството, тъй като както вече споменахме – макар и различни, мъжът и жената са създадени, за да се обединят в едно цяло и да създадат семейство. Свещеният Коран също така приема факта, че съпругата може да има различно мнение от това на съпруга си и може да възникне спор между двамата партньори и ако въпросът стане толкова сериозен, че съществува опасност от раздяла между тях, тогава Коранът съветва, че от страна на всеки един от двамата трябва да бъде назначен арбитър, който да се опита да ги помири. Затова е и наложително да се обясни един от най-спорните стихове на Свещения Коран, т.е. последната част на 34 стих от сура „Ан-ниса/Жените“ гласяща „А онези, от чието непокорство се страхувате, увещавайте, [после] отдръпнете се от тях в постелите, и [ако трябва] ги удрийте! А покорят ли ви се, не търсете средство против тях!“, който според мюсюлманските учени се занимава само с тези съпруги, които са започнали да стават неверни на съпрузите си. Следователно – в традицията на исляма – това е коригираща мярка, за да се спаси семейството от разпадане и този стих не позволява на съпруга да посегне на съпругата си физически при други обстоятелства. Също така той трябва да докаже нелоялността на съпругата си, иначе ще се изправи пред съда. Другото, което ясно е казано в този стих, е че съпругът може само леко да удари жена си, тъй като ако обърнем поглед към следващата пета сура „Ал-Маида/Трапезата“ в нея се казва: „И предписахме им в нея: душа за душа, око за око, нос за нос, ухо за ухо, зъб за зъб, и за раните същото възмездие. А който прости като милостиня, то е изкупление за него. А който не съди според онова, което Аллах е низпослал, тези са угнетителите.“ (Коран, 5:45) и това свидетелства за факта, че ислямът напълно забранява насилието срещу жените и думите, споменати в последната част на 34-ти аят на сура „Ан-ниса/Жените“, не се отнасят до насилието, а се отнасят до ситуация, при която спасяването на семейната връзка между двама души става първостепенен приоритет. Разбира се, тук възниква въпроса, какво би станало, ако се

разменят местата и мъжът се окаже нелоялен към съпругата си? Би следвало съпругата да има същото право – отначало тя ще се опита да накара съпруга си да спре да бъде нелоялен към нея. Като втора стъпка тя може да откаже да споделя леглото си с него и по този начин да го накара да види сериозността на ситуацията. Това твърдение се основава на аналогията с подобни стихове, които се разкриват в сура „Ан-Нур/Светлината“:

А които набедят своите съпруги и нямат свидетели освен самите те, всеки от тях да засвидетелства четири пъти в името на Аллах, че наистина е правдив. А петия път – проклятието на Аллах да е над него, ако лъже. И се отклонява от жената мъчението, ако четири пъти засвидетелства в името на Аллах, че наистина той лъже. А петия път – гневът на Аллах да е над нея, ако мъжът е правдив. (Коран, 24:6).

Необходимо е да има законодателство по въпроса за насилието срещу жени и то да е задължително в мюсюлманските държави, които се ръководят от нормите на шариата. Това законодателство трябва ясно да каже, че всяко насилие срещу жени е престъпление. Дори и в случаите на предполагаема нелоялност, съпругът не трябва да причинява никакви физически вреди на съпругата му.

Във 282 аят на сура „Ал-Бакара/Кравата“ се говори за това, че е необходимо, когато един човек даде в заем нещо на някого, това да бъде специално записано от писар и да има свидетели на това дело, като свидетели могат да бъдат или двама мъже или един мъж и две жени – „та заблудили се едната, другата да ѝ напомни“. Това, което изниква на пръв поглед от този стих, е, че само една жена не е достатъчна, за да бъде свидетел, и че ако липсва мъжът, то той може да бъде заменен задължително не от една, а от две жени, но според някои от мюсюлманските тълкуватели на Корана тук се има в предвид, че при записването на дадения случай съществува риск от усложнения или забравя, и затова е по-добре да бъде взето писмено свидетелство от поне двама души. По този начин горепосоченият кораничен стих дава принцип, основан на мъдростта, и изобщо не обявява жените за низши същества. Също така, защо една жена да не може да бъде свидетел в съда, след като тя може да бъде лекар и инженер и няма научна или логическа обосновка, за да се докаже, че тя е по-слаба в интелектуално отношение спрямо мъжа.

По отношение на развода в исляма в Корана и хадисите са споменати различни части занимаващи се с този процес, като основната идея, е, че разводът е допустим само когато вече е неизбежен, и макар да е законен – той не е гледан с добро око в мюсюлманските среди. Дори в такъв момент обаче, когато семейната структура се

разваля, съпрузите са длъжни пред лицето на Аллах и шариата да спазят благоприличието помежду си, да не накърняват взаимно достойнството си и да не таят лоши чувства един към друг. И ако за мъжа е достатъчно да изрече три пъти на глас желанието си да се раздели със своята съпруга и да изчака задължителния период от три менструални цикъла на жената и след това разводът ще бъде факт, то ако жената е инициатор на такива действия, е необходимо тя задължително да представи своето искане пред мюсюлмански религиозен учен. Впоследствие даденият религиозен учен разглежда нейния казус спрямо постановките на Корана и хадисите – и ако намери за основателна причината за раздяла, то той ще отсъди в полза на жената. Разводът по взаимно съгласие е най-добрият начин двама души да се разделят.

В светлината на Кораничния текст и достоверните хадиси, където се дават основните послания и препоръки за праведен и достоен живот към всички вярващи мюсюлмани, подобни интерпретации за скритите и открити послания за жените в Корана се съдържат предимно в техни последващи употреби в различните контексти, които съответно подчертават или затъмняват едни или други послания – с оглед на проблемите, които решават, и целите, които си поставят тълкуващите, и които се моделират не само от религиозни, но и от местни, национални, политически, морални и прочие влияния и които най-схематично, би могло да се каже, използват Корана или за да затегнат хватката на „мъжкото господство“, както правят ислямисти и традиционалисти, или, напротив, позволяват на жените да намерят своите пътища за реализация.

Няма как да се пренебрегне факта, че поради социокултурния контекст различните възприятия на хората и личните им мнения, и може би най-вече поради базирането на слаби хадиси, се стига до много тълкувания, засягащи положението на жените, в чийто четения надделява буквализмът. В днешно време, в ситуация на висока мобилност и информативност, твърде крайните мнения не са релевантни. Но опирайки се на свещен текст, е добре да се търсят паралели, в които очевидният момент се намира в положението на реална ситуация и контекст. Защото какво е мъжът без жената и жената без мъжа и как семейството е значимо без това съединение, ако в очите на Аллах единия трябва да потиска другия?

Библиография:

Евстатиева, Г. *Ислямът и забулването на жените в арабския свят*. Първо издание, София, Изток-Запад, 2016.

Свещен Коран, превод от арабски оригинал Теофанов, Ц., София, изд. Главно мюфтийство на мюсюлманите в Република България, 2006.

Badamasluy, J. *Status and role of women under the Shari'ah, Nigeria*, Baraka Press and Publishers Ltd., 1998.

Esposito, J. *What everybody needs to know about islam*, Second edition, New York, Oxford University Press, 2011.

Martin, R. *Encyclopedia of Islam and the Muslim World*, Volume 1 and 2, New York, Macmillan Reference USA from Gale Group Inc., a division of Thomson Learning, Inc., 2004.

Wadud, A. *Quran and woman. Rereading the sacred text from a Woman's perspective*, New York, Oxford University Press, 1999.